

DRAMATICUL 1907

Acea prea frumoasă lună Mai a lui 1907 n-a mai fost, din păcate, pentru poeți prilej, cum era în fiecare an, de încântare și de poeme cu leit-motivul cerului albastru, al rozelor în floare și al iubirilor sub clar suav de lună. Urla tunul din partea de sus a Moldovei și pînă jos la Dunăre, din Flămînzi la Flămînda (să se rețină sensul sinistru al denumirilor), răpăiau salvele puștilor, mușcaseră pămîntul și intraseră în pămînt citeva mii de robi care, pînă în toamnă, vor ajunge la numărul de 11.000. Nu mai punem în socoteală pe cei pentru totdeauna rămași schilozi, precum și pe cei care, în lanțuri sau legați fedeleș cu frînghii, zăceau prin beciuri de tribunale, prin cazărmi și în toate pușcăriile țării.

Cu un an înainte, o parte dintre ei fuseseră aduși, din ordinul primarilor, care, la rîndu-le, ascultaseră porunca stăpînilor, mai mari, la București să se minuneze de arătările mincinoase ale Expoziției jubiliare din dealul Filaretului, alcătuită pentru preamărirea celor 40 de ani ai domniei Hohenzollernului care, chipurile, dăruise României belșug și poporului — fericire.

PSA 2643/3

Atunci, în acea lună Mai, a osîndit Vlahuță, cu o asprime neobișnuită firii sale blajine, rînduirea socială nedreaptă și fățărnicia monarhică, în stihurile care purtau titlatura anului de cruntă înceștare :

*Tu-n țara asta nu vezi decît visul
Ce-ai tăi ți-l ticluiesc într-o clipită,
Ruină-i sub hirtia poleită,
Sub crengi de brad trosnește putregaiul.*

De partea categoriei celei mai obișnuite din țara noastră, ajunsă la capătul suferințelor și răbdării, a fost, cum era și firesc, așa cum fusese și în trecut, în primul rînd, clasa muncitoare de la orașe. Au fost, spre cinstea lor, personalitățile cele mai reprezentative ale vieții sociale, culturii și creației, urmînd exemplul înaintașilor care trăiseră — identificați cu durerile și aspirațiile spre mai bine ale patriei și poporului — în veacul celălalt.

Emoționante rămîn luările lor de poziție întru justificarea și sprijinirea deznădăjduitei mișcări țărănești, și zguduitoare sînt rechizitoriile pe care le-au rostit împotriva oprimatorilor.

Din exilul pe care cu mîhnire îl preferase unei societăți ai cărei factori conducători se caracterizau prin corupție, arbitrar și ipocrizie, trimisese Caragiale memoriul său pamflet. Tot el, *Marele Anonim*, publicase fabulele bineștiute, cu tilc usurător, amar.

Se făcuse dovada că, în foi volante, la sate, circula poezia vibrantă, „Noi vrem pămînt“, a prietenului său Coșbuc, scrisă în urmă cu treisprezece ani sub impresia răzcoalelor de la 1888.

Cutremurătoare, cînd le citim, sînt și astăzi paginile scrise de Nicolae Iorga. Așijderea, multele, incisivele articole ale ziaristului democrat Constantin Mille. El, prin ziarele sale cu largă răspîndire, a pledat pentru dreptatea cauzei împilaților, a denunțat și a veștejit cu vehemență ororile.

Loc de prim-plan în literatură dobîndise Mihail Sadoveanu, ale cărui cărți tălmăceau *durerile înăbușite* ale oamenilor de pe ogoare. El a fost alături de necăjiții săi prieteni, cum îi numea, și în împrejurarea aceea tragică.

„Zile de durere“ și-a intitulat ciclul de sonete poetul pe cale de afirmare în acel timp, Panait Cerna.

*Dispară-o lume (lăsa el ca o îndatorire viitorimii),
tron de tron să ardă,
Dar nici o lacrămă să nu se piardă
Din plînsul și din sîngele vărsat !*

I. I. Mironescu, Spiridon Popescu, I. C. Vissarion au zugrăvit cu autenticitate condiția de viață primitivă a făpturilor din bordeie, oarecum aidoma aceleia care, cu o sută de ani în urmă, pricinuia mila și indignarea fierbinte a lui Dinicu Golescu, iar ceva mai tîrziu a lui Kogălniceanu și a lui Bolliac. Ei și Paul Bujor și Neagu-Negulescu, aceștia crescuți la școala socialismului, au consemnat execuțiile sumare săvîrșite în masă.

Nu poate fi uitat curajul militantului socialist M. Gh. Bujor, autor între altele al apelului publicat în „România Muncitoare“, prin care cerea soldaților, ei înșiși odrasle de țărani, să nu tragă în părinții și frații lor. Tot în gazeta muncitorească amintită, apărînd drepturile oropsiților de la sate, și tot atunci, a început N. D. Cocea virulenta sa activitate de pamfletar, continuată apoi în revistele-i proprii, „Facla“ și „Viața socială“.

Cu mijloacele artei căreia i se consacraseră, cu dăruirea talentului care a făcut din ei frunzași printre frunzași, Luchian, Băncilă, Camil Ressu au întruchipat pe pînză imaginea cruntelor întîmplări ale aceluia an — opera pe care au realizat-o mărturisind

cît de adînc răniseră ele sensibilitatea lor de creatori și în ce măsură, ea, opera aceasta, e un act de protest social. Alături de ei, cu o contribuție deopotrivă acuzatoare, au fost Nicolae Vermont, Șirato, Iser, Murnu, Mantu și Bărbulescu-B'Arg.

Îi revine lui V. Demetrius meritul de a fi redat cel dintîi, după trecere de patru-sprezece ani de la desfășurarea răscoalelor, în cadrul unui roman, *Domnul deputat*, scris cu sobrietatea caracteristică stilului acestui prozator, încă neîndeajuns prețuit, tabloul unora din evenimentele de atunci. Cu o înțelegere — uneori limitată — a cauzelor care au generat catastrofa și-a alcătuit Cezar Petrescu, în 1938, vasta sa frescă: „1907“. Mai înainte de cinci ani dăduse la iveală Liviu Rebreanu romanul de mare, excepțională forță artistică, *Răscoala*.

În anii de după Eliberare, evenimentele tristului an, care a înscris unul dintre cele mai dramatice capitole ale istoriei suferințelor și luptelor poporului, au solicitat interesul unor prozatori ca Zaharia Stancu, Ion Marin Sadoveanu, V. Em. Galan. Ele au întregit, s-ar putea spune, și opera, atît de bogată în frumuseți și tilcuri, a marelui Arghezi.

Cu nedumerire și păreri de rău se impune totuși constatarea că asupra epocalului an 1907, înfățișat cu multiplele-i aspecte și semnificații în opere care (ne referim din nou la Rebreanu și la Tudor Arghezi sau, pe alt plan, la Ștefan Luchian, Octav Băncilă, Ressu) rămîn culmi ale creației literare-artistice, nu s-au oprit îndeajuns autorii noștri dramatici, nici în trecut, nici astăzi.

Fie-mi îngăduit ca, în publicația prezentă, consacrată problemelor dramaturgiei, teatrului, să pun, fără gînd de mustrare, întrebarea: de ce? — și să aștept răspunsul.

Ion Pas

„1907“ de Constantin Piliuță

